

ממונם (וכמו שנראה סברא זו מתוך דברי התוס' נ. ד"ה קסברי). הרי שקולתם וחומרם תלויות זו בזו. ואולם נראה לכאורה שאם עבדו מיעוט העיר וסקלגום (כרבי יוחנן דלהלן) ואחר כך המשיכו אחרים ונעשה רוב, אעפ"י שהראשונים היו בסקילה — ממונם אובד ולא נאמר הואיל והחמרו במיתתם דין הוא שנקל בממונם, כי מעתה חל על הכל דין עיר הנדחת למפרע.

'יצאו הן ולא שלוחין' (הרש"ש גרס: **ולא שלוחן**. וכן הגרסא בשאר מקומות הדומים) — פירוש, גזרת הכתוב היא שכיון שהדיחו על ידי שליחות, כגון שאמרו 'פלוני ופלוני אמרו לנו לומר לכם...!', אין זו נחשבת הדחה גמורה, כיון שאין נגררים אחריהם כל כך (עפ"י שיטה מקובצת מכ"י, מנכדו של ר"ש משאנץ. מובא בשער המלך הל' עכ"ם ד, ב).

א. עוד באר באופן אחר: מדובר כגון שהשלוחין מאנשי עיר אחרת, ולכך אי אפשר לחייב מצד שנחשיב את השלוחים עצמם כמדיחים, שהרי צריך שיהא המדיח מיושבי העיר ההיא. והרש"ש כתב, כגון ששלחו שליח אחד — שאין חייבין אלא בשנים. [תדע, מדאמר 'לא שלוחן' ולא 'שלוחיהן', כמו שאמרו בסוטה (מה) 'יצאו הן ולא שלוחיהן'].

אלא ששני תירוצים אלו קשים, הלא קיימא לן בכל מקום אין שליח לדבר עבירה, והמעשה אינו מתיחס כלל למשלח אלא לשליח עצמו, והרי באופנים הללו אין השליח יכול לידון כמדיח מאחר ואין כאן התנאים הנצרכים, שאינו מהעיר או שהוא אחד, ואם כן מדוע צריכים מיעוט 'לא שלוחן', הלא ממילא ידענו שפטור? — קושיא זו הקשה בשעה"מ שם (והרש"ש הביא דבריו בשינוי, וצ"ע בדבריו).

ואמנם לפי ההסבר הראשון, צריך מיעוט לפטור באופן שיש כאן שני שליחים מאנשי העיר, שיש מקום לחייב מצד השלוחים שייחשבו הם עצמם המדיחים, וגילה הכתוב שאין זו הדחה כיון שבדבריהם הם מדיחים בשליחות אחרים. ואין כאן דין עיר הנדחת אלא כהדחת יחידים שהם בסקילה.

ובנדוע ביהודה (קמא אה"ע פב, יט) כתב שבאמת אין כאן כלל יתור בפסוק, ומה שאמרו בברייתא 'הן' — ולא שלוחן' הטעם הוא משום אין שליח לדבר עבירה כבכל התורה. וזו הסיבה שהרמב"ם שהביא הברייתא כולה, לא הביא קטע זה — שכבר כתב כלל זה בספרו שאין שליח לדבר עבירה. [וע"ש עוד הסברים דאצטריך לשוגג, או שבמסית לא נאמר הן כללא דאשלד"ע. וגם רמז להסבר המובא לעיל מהשטמ"ק. ואולם נקט לעיקר שאין כאן מיעוט מיוחד, כאמור].

ב. ע' בחזו"א (סנהדרין כד, ח) שדן בדינו של השליח, האם בסקילה כמסית יחידים, או כמדיח עיר.

'מקרבך — ולא מן הספר' — ע' במובא לעיל טז.

דף קיב

'אמר רב חסדא: ובנקבצים לתוכה' — עיין רש"י. מתוך דברי תרומת הדשן (שמב ד"ה ואין להביא) מתבאר שהיתה לפניו גרסה אחרת בדברי רש"י, ששני פירושים נפרדים יש כאן בבאור 'נקבצים לתוכה': לשון אחת — שאפשר לקבצם באותו יום ששורפים. לשון אחרת — שהנכסים היו פעם בעיר. ועל פירוש זה האחרון כתב רש"י 'לא שמעת'.

'מהו דתימא כיון דקביל עליה אחריות כדידיה דמי, קא משמע לן' — כלומר, אפילו לר' שמעון הסובר בכל מקום 'דבר הגורם לממון כממון דמי', והיה מקום אם כן להחשיבו כממון אנשי העיר —

מודה ר' שמעון בזה כיון שהבהמה קיימת בעין — נחשבת כממון המפקיד לגמרי (כן באר בספר פרי יצחק ח"ב טו. וכבר כתבו כן כמה אחרונים שמודה ר' שמעון בכל מקום דאיתנהו בעינייהו שאינו כממונו — כן כתב הצמח-צדק וכן צידד בקצות החושן, וע"ע להלן בסמוך בע"ב. וע' במובא בב"ק צ ובפסחים ו).
 עוד יש לתרץ שלא אמר רבי שמעון 'גורם לממון כממון דמי' באופן כזה שיש לממון בעלים גמור, וודאי לא עדיף השומר שלגביו אין כאן אלא 'גורם' מהמפקיד שאצלו הוא 'ממון' ממש, ולכך אי אפשר שתיאסר הבהמה על ידי כך שיש לשומר אחריות (עפ"י אחיעזר ח"ב מו, יא. וכ"כ שם בח"ג מב, ו; סב. וכיו"ב בזכר יצחק ח"ב מז, ו. ע' במובא בב"ק עו).

'...עיסה, חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת — מותרים. מאי טעמא? בהמה כמאן דלא פליגא דמיא, עיסה כמאן דפליגא דמיא' — לכאורה נראה פשוט שזה נכון רק לדעת הסובר 'יש ברירה', אבל אם נוקטים 'אין ברירה', הלא גם אם יחלקו אין מבורר חלקו של כל אחד משעה ראשונה נמצא שחלק עיר הנדחת אינו מבורר ובדין הוא שהגל ייאסר. אלא שצריך עיון בדברי הרמב"ם שפוסק 'אין ברירה' [בדאורייתא] ואף על פי כן פסק להתיר (שאגת אריה פט).
 ונראה ליישב, כיון שעיסה עומדת לחלוקה והרי מראש לקחיה על מנת לחלקה, הלכך כל אחד קנה בה זכות למחצית, אלא שעד עתה לא היה אותו חלק מבורר ועתה כשחלקו מתברר מכאן ולהבא שזהו חלקו האמתי. ואם כן אפילו לפי הסובר 'אין ברירה' ולא הוברר למפרע שזה חלקו משעה ראשונה, מכל מקום כיון שעד עתה החלוקה לא היה לאף אחד מהם קנין מסוים, וזכו רק שיקח כל אחד את מחצית העיסה, ומה שנוטל עכשיו — זהו חלקו, ואין כאן ספק של התחלפות, ממילא לא חל איסור עיר הנדחת לאיסור את החלק של העיר האחרת (עפ"י שערי ישר ג, כב ד"ה ובוה יש לתרץ).
 עוד בענין 'ברירה' מכאן ולהבא — ע' במובא בב"ב פו:
 ויש מתרצים שבעיר הנדחת האיסור חל רק בגמר דין, וכיון שכך לב"בית-דין מתנה שיחול גמר דינם רק על החלק של עיר הנדחת (עפ"י מקור חיים תמח. וע' בענין זה, האם האיסור תלוי בגמר דין, בשו"ת אחיעזר ח"ב מט, ב. וע"ע עונג יום טוב לד"ה והא דאמרינן).

(ע"ב) 'קדשי בדק הבית יפדו' — אין צריכים פדיון בדוקא אלא כלומר אינם נשרפים עמה אלא בקדושתם עומדים, לפי שאינם 'שללה' אלא שלל שמים (עפ"י רש"י במשנה לעיל).
 ואולם מדברי הרמב"ם (עכו"ם ד, יג) נראה שבדוקא אמרו לפדותם, ולאחר פדייתם טעונים שריפה. וטעמו לפי שנקראים ממון עיר הנדחת, אלא שכל עוד הם קדושים, ההקדש מונע את האיסור מלחול, וכיון שנסתלק ההקדש מיד חל איסור עיר הנדחת (עפ"י כסף משנה שם. וע"ע שו"ת אחיעזר ח"ב מט, ב).
 והראב"ד (שם) השיגו; 'לא ידעתי למה שורפין אותן, שלל שמים היה ולא חל עליו איסור' [וכן מפורש ברש"י (מז. ד"ה קדשי) שהפודה אותם — יאכלם].

'רבי יוחנן אמר: זבח רשעים תועבה' — ואף על פי שב"ד כבר הרגו את הבעלים, אפשר שלא נתכפר חטאו, ועדיין יש כאן 'זבח רשעים'. ואף לפי דעת הסוברים שהנהרגים מתוך רשעם נתכפרו בהריגתם, מכל מקום הואיל ונדחה הקרבן שעה אחת מלהיקרב — ידחה (עפ"י גמרא לעיל מז).
 ואפילו לריש לקיש — הם עצמם לא ייקרבו משום 'זבח רשעים תועבה', כמו שאמרו בסמוך. ומשמע שנקטו בגמרא כהנחה פשוטה שגם ריש לקיש סובר תורת דיחויי בבעלי חיים. וכבר עמד על כך המשנה למלך (שגגות ג). וע' בשו"ת דובב מישרים ח"ב לג.

‘זהכא בקדשים שחייב באחריותו ור’ שמעון היא דאמר ממון בעלים הוא’ — בספר קצות החשן (שפו) כתב שנראה מכאן לכאורה שאפילו כשהממון קיים בעין אמר ר’ שמעון שהיות וגורם לממון אילו יאבד, כבר עתה הוא כממונו. וזה דלא כמו שכתבו כמה אחרונים (ע’ לעיל).
 ויש לתרץ, כיון שהקדשים הללו כבר נפסלו משום ‘זבח רשעים תועבה’, ובני העיר לא קיימו חובתם בקרבן זה והרי כבר נתחייבו באחריות להביא קרבן אחר לולא שהם נהרגין עתה, הלכך אעפ”י שהבהמה בעין סובר כאן ר’ שמעון שנחשבת הבהמה כשאר ממון בעלים, כיון שכבר חל בפועל חיוב האחריות על הבעלים להביא אחרת (פרי יצחק ח”ב טז. וכן הובא בשו”ת אחיעזר ח”ב מו, י).
 ויש שתמצו באופנים אחרים לחלק בין אחריות השומר ובין בהמה העומדת להקרבה — ע’ ברוך טעם חו”מ שם; שו”ת אחיעזר ח”ב מו, ט; ח”ג א, ג; סב, ג; אמרי בינה ד; שו”ת שבט הלוי ח”א קלח, ה).

‘אמר רבינא: לעולם בבעלי מומין... ופליגא דשמואל...’ — פירוש, לדעת רבינא — בכור ומעשר בהמה אפילו בעלי מומין, אינם נחרמים עם שאר ממון העיר, ולשמואל — בעלי מומים הרי הם לגמרי כממון בעלים ונהרגים עמה (כדפרש”י).
 ואפילו לרבינא אפשר שזו רק דעת ר’ שמעון, אבל תנא קמא חולק ולדעתו בכור ומעשר בעלי מומין — כממון העיר (וכן דעת הרמב”ם וכפי שהבין הראב”ד בדבריו, וכן פרש בכס”מ בפירוש הראשון, וכ”כ בלח”מ).
 אך אפשר שר’ שמעון אינו אלא מפרש ולא בא לחלוק, ולפי זה יש לפסוק להלכה כן [וכרבינא שהוא בתרא], שבכור ומעשר אפילו בעלי מומים — אינם נהרגים. וכן דעת הראב”ד (מובא בכס”מ שם). וכתב שבין תמימים בין בע”מ — אין שייך בהן ‘זבח רשעים תועבה’ שאינם דורון כשאר זבחים ולא מכפרים שום כפרה. ולכך ינתנו לכהן אחר.
 ומשמע בסוגיא שאפילו לדעת החולק על ריה”ג וסובר קדשים קלים אינו ממון בעלים — מעשר בהמה נחשב ממון בעלים ממש. ואולם יש דעה הסוברת שמעשר בהמה אינו ממון בעלים, לענין קרבן שבועה של שבועת הפקדון — ע’ בסוגיא בב”ק יג ובשיטה מקובצת. וע”ש בחדושי הגרנ”ט (קכא; קכג) בגדר הדבר. וע”ע בספר בית ישי קכג, ב.

‘אלא אי אתמר הכי אתמר, אמר רב חסדא: לא שנו אלא תרומה ביד כהן אבל תרומה ביד ישראל’ — **‘תנתן לכהן שבעיר אחרת’** — הטעם שאין לאסרה לפי דעת הסובר ‘טובת הנאה’ — ממון’ והרי יש לו לישראל זכות טובת הנאה בממון זה, ומצד זה נחשב כ’ממונו’ — ע’ מנחת חינוך במצות ‘עיר הנדחת’; שו”ת אחיעזר ח”ג מב, ז.

‘מניין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים, תלמוד לומר: ‘לא תוכל שאתו’ ואין שאת אלא אכילה’ — ע’ בהרחבה ביוסף דעת ב”מ נג; מכות יט.

דף קיג

‘לקלוט’ — דרבנן’ — ע”ע במובא ביוסף דעת ב”מ נג.

‘רבי אליעזר אומר: כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנדחת’ — הקשו האחרונים (הגאון רבי עקיבא איגר בחדושיו כאן; תורת חיים לעיל עא), מדוע עשה דושרפת אינו דוחה לאו דלא תעשון? וכמה דרכים נאמרו בהסבר הדבר: